

Štefan Lednik, Mežica 1994, O podobi in preteklosti kraja ob njegovi 840-letnici, samozaložba, Mežica 1994, 198 strani.

Monografijo o rudarski Mežici je pripravil njen velik poznavalec in navdušeni raziskovalec Štefan Lednik. Lednik je na 198 straneh prikazal razvoj Mežice in okoliških krajev v 840 letni zgodovini, kakor jo prikazujejo različni zgodovinski viri. Najstarejši ohranjeni pisni dokument, ki omenja Mežico, je darilna listina oglejskega patriarha Pelegrina I. avguštinskemu samostanu v Dobrli vasi iz leta 1154. Pismo je danes v hrmbi benediktinskega samostana v Št. Pavlu v Labotski dolini.

Lednik bralcem predstavlja razlago imena Mežica. Znanih je več razlag, vse pa so direktno ali pa posredno povezane z vodo oz. močvirjem. Iz slovenskega imena je nastalo tudi nemško ime. Nemško ime je pravzaprav zapis slovenskega imena kakor ga sliši in zapiše Nemeec.

Pisec v monografiji prikazuje upravni in gospodarski razvoj Mežice. Mežica je bila ves srednji vek del pliberškega gospostva. O življenju v Mežici v srednjem veku nam pričajo urbarji pliberškega gospostva. Kasneje lahko ekonomskemu položaju kraja sledimo skozi davčne knjige. Sredi prejšnjega stoletja je Mežica postala samostojna občina. Žal pa je ohranjeno je le malo gradiva občine iz prvih desetletij njenega obstoja. Zanimiva je tudi cerkvena zgodovina kraja, ki je postal samostojna župnija šele v 18. stoletju. Za zgodovino Mežice so pomemben vir tudi vizitacije škofov. Seveda pa ne moremo mimo še ene vrste virov, ki nastajajo v cerkvi. Gre za matične knjige in za popise duš. Predvsem slednji nam ne kažejo le številčnega stanja v družini oz. kraju, pač pa so lahko tudi vir za ekonomsko in socialno zgodovino.

V majhnem kraju se večina ljudi med seboj pozna. Zato je monografija kraja seveda zanimiva za vsakogar, saj se lahko mimogrede najde v njej. To je Lednik omogočil bralcem svoje monografije, saj navaja podatke o posameznih družinah, kot jih prinašajo Terezijanski, Jožefinski in Franciscejski kataster.

Druga tretjina monografije je posvečena glavnim gospodarskim panogah, kamor sta šteta fužinarstvo in rudarstvo s panogami, ki so z njima povezane. Lednik prikazuje razvoj rudnika svinca in premogovnikov v Mežici in Stržovem. Rudnik svinca je zahteval in pogojeval tudi izgradnjo nekaterih drugih gospodarskih obratov.

Tu lahko naštejemo vsaj nekaj elektrarn, ki so delovale na področju rudnika. Rudnik svinca v Mežici je kraju dal podobo in možnosti za razvoj. Danes pa se kraj srečuje s težavo, kajti rudnik je zaradi neekonomičnosti potrebno zapreti. V Mežiški dolini je delovalo tudi večje število fužin.

Malo več kot tretjino zadnjega dela monografije je avtor posvetil zgodovini kraja po letu 1880. Tu je opisal gibanje prebivalstva v tem času. Pri tem se je naslanjal na podatke uradnih popisov. Seveda je v zadnjem stoletju prišlo tudi do rasti naselja, kar pa lahko zanimivo prikažemo tudi s fotografskim gradivom. Posebno poglavje je posvečeno tudi razvoju obrti, gostinstva, trgovine, turizma, šolstva in pošte.

Zanimiv je tudi vpogled v narodnostno gibanje in politični razvoj Mežiške doline. Ta prikaz je v avstrijskem obdobju povezan z narodnostnimi boji med Slovenci in Nemci, kar se je v nekem smislu ponovilo v času druge svetovne vojne, ko so si zopet stali nasproti nekateri nekdanji nasprotniki. V tem poglavju je prikazan tudi razvoj različnih društev, ki so delovala v dolini.

Monografijo zaključujejo zapisi o življenju treh zaslužnih krajanov Mežice. Prvi je predstavljen Janez Hornbüek, ki je bil župnik v Mežici od leta 1916 do izгона aprila 1941.

Drugi je mežiški učitelj Vinko Müderndorfer, ki je kot delavski politik znan tudi širši javnosti. Müderndorfer je prišel v Mežico leta 1921, ko je bil imenovan za tamkajšnjega osnovnošolskega učitelja. Müderndorfer si je v svojem delu prizadeval predvsem za izboljšanje socialnih in komunalnih razmer v kraju. Tudi tretja predstavljena oseba je učitelj oz. ravnatelj na meščanski šoli v Mežici in povojni ravnatelj nižje gimnazije Josip Hergouth. Lednik med drugim navaja še nekaj posameznikov in posameznic, ki so živeli ali bili rojeni v Mežici. Iz Mežice sta znana flautistka Irena Grafenauer in tudi Herman Rigelnik, ki je knjigi na pot napisal nekaj besed.

Bojan Balkovec